



Jan Kvirenc

# SLAVNÉ BITVY ČESKÝCH DĚJIN



GRADA



Jan Kvirenc

# SLAVNÉ BITVY ČESKÝCH DĚJIN

Grada Publishing

Jan Kvirenc  
**Slavné bitvy českých dějin**

Vydala Grada Publishing, a.s.  
U Průhonu 22, Praha 7  
obchod@grada.cz, www.grada.cz  
tel.: +420 234 264 401  
jako svou 7469. publikaci

Odpovědný redaktor Petr Somogyi  
Fotografie na obálce – Maroldovo panoráma, Výstaviště Praha a.s.  
Ilustrace Jan Syka  
Mapky Jaroslav Kolman  
Layout a návrh obálky Anita Ponešová  
Sazba Martina Mojzesová  
Počet stran 304  
První vydání, Praha 2020  
Vytisklo Tisk Centrum s.r.o., Moravany u Brna

© Grada Publishing, a.s., 2020

*Upozornění pro čtenáře a uživatele této knihy  
Všechna práva vyhrazena. Žádná část této tištěné či elektronické  
knihy nesmí být reprodukována a šířena v papírové, elektronické  
či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele.  
Neoprávněné užití této knihy bude trestně stíháno.*

ISBN 978-80-271-1411-5 (ePub)  
ISBN 978-80-271-1410-8 (pdf)  
ISBN 978-80-271-2936-2 (print)

... jak ženich bohyně války,  
v brnění se mu směle postavil,  
zbraň proti zbrani, paže proti paži,  
a zkrotil jeho zdivočelou pýchu.  
Zkrátka a dobře, vítězství je naše!  
(*W. Shakespeare*)

Znám hřbitov, nesmírný hřbitov, čtyři hodiny cesty dlouhý, dvě  
hodiny široký, hřbitov, na němž odpočívají tisíce nebožtíků: synů,  
bratrů, otců – a jejich hrobů nikdo neosvětluje a na jejich hrobech se  
nikdo nemodlí. Jsou to zapomenuté hroby padlých... Pole svaté! Svatým  
jsi proto, že sám nebeský hospodář o tebe se stará. Neboť nad tvými  
nebožtíky tak záhy svět zavřel paměť svou...  
(*A. Slovák*)



# Obsah

<b>Úvod</b> .....	<b>8</b>
<b>I   Zrod střední Evropy</b> .....	<b>10</b>
Wogastisburg   631	12
Kouřim   po 925	18
„Nový hrad“   936–950	24
Lech   10. 8. 955	30
<b>II   Čechy a říše římská</b> .....	<b>36</b>
Brůdek   22.–23. 8. 1040	38
Mailberg   12. 5. 1082	45
Chlumeck   18. 2. 1126	52
Milán   6. 8.–8. 9. 1158	58
Loděnice a Berounsko   1179–1197	64
<b>III   Za hranice země</b> .....	<b>70</b>
Olomouc, Hostýn a Štramberk   1241	72
Kressenbrunn   12. 7. 1260	78
Moravské pole – Suché Kruty   26. 8. 1278	85
<b>IV   Čas stoleté války</b> .....	<b>92</b>
Kresčak   26. 8. 1346	94
Grunwald   15. 7. 1410	101
<b>V   Husitské století</b> .....	<b>108</b>
Sudoměř   25. 3. 1420	110
Vítkov   14. 7. 1420	116
Vyšehrad   1. 11. 1420	122
Malešov   7. 6. 1424	128
Ústí nad Labem   16. 6. 1426	134
Stříbro a Tachov   23. 7.–14. 8. 1427	140
Domažlice   14. 8. 1431	146
Plzeň   14. 7. 1433 – 9. 5. 1434	152
Lipany   30. 5. 1434	158
Třebíč a Vilémov   1468–1469	164

<b>VI   Na prahu novověku .....</b>	<b>172</b>
Moháč   29. 8. 1526	174
České Budějovice a Praha   1611	181
<b>VII   Třicetiletá válka a ohrožení křesťanstva .....</b>	<b>187</b>
Bílá hora   8. 11. 1620	190
Jankov   6. 3. 1645	196
Brno   4. 5. – 23. 8. 1645	202
Vídeň   14. 7. – 12. 9. 1683	208
<b>VIII   Války Marie Terezie .....</b>	<b>214</b>
Praha   26. 11. 1741	216
Chotusice   17. 5. 1742	223
Štěrboholy   6. 5. 1757	229
Křečhoř u Kolína   18. 6. 1757	235
Chlumeck nad Cidlinou   24.–26. 3. 1775	241
<b>IX   Doba napoleonská .....</b>	<b>248</b>
Prace u Slavkova   2. 12. 1805	250
Chlumeck a Přestanov   29.–30. 8. 1813	256
<b>X   Sjednocování Evropy .....</b>	<b>262</b>
Solferino   24. 6. 1859	264
Chlum u Hradce Králové   3. 7. 1866	270
<b>XI   Konec monarchie .....</b>	<b>276</b>
Zborov   2. 7. 1917	278
<b>Letopisci, kronikáři a legendisté .....</b>	<b>286</b>
<b>Použité prameny a literatura .....</b>	<b>293</b>
<b>Poznámka k vyobrazením .....</b>	<b>300</b>
<b>Výběrový místní rejstřík .....</b>	<b>301</b>



# Úvod

*A kolem druhé jsme začali bitvu s dvanácti sty jezdci a šesti tisíci pěšími proti nepřátelům, kterých bylo dobře také tolik nebo i více. A bitva trvala od druhé hodiny až přes západ slunce. A na obou stranách byli zabiti skoro všichni oři a několik jiných koní. Byli jsme skoro přemoženi a oř, na kterém jsme seděli, byl také zabit. ... A tak milostí Boží jsme obdrželi vítězství nad svými nepřáteli, zajavše osm set jezdců na útěku a pět tisíc pěších pobivše. Tak byl tímto vítězstvím osvobozen hrad San Felice.*

**K**arel IV. se do dějin nezapsal jako proslulý válečník, ale ani on ve *Vlastním životopise* neodolal, aby se nepochlubil svým prvním bojovým křtem. V severní Itálii si jako šestnáctiletý v roce 1332 pro sebe kromě vítězství vydobyl rovněž rytířské ostruhy. (A po mnoho let zůstal náruživým turnajovým zápasníkem.) Na druhou stranu to byl právě on, kdo se svým otcem Janem Lucemburským, *korunou rytířstva*, zajistil Českému království mírový život bez hrozby cizích vojsk na domácí půdě.

Pro středověké kronikáře bylo samozřejmostí, že *pozemští králové a knížata vděčí za slávu válkám a triumfům* – a příliš se na tomto názoru nezměnilo ani později. Vítězství i prohry určovaly osud nejenom svých protagonistů, mnohdy utvářely historii celé země, nemluvě o přímých i nepřímých dopadech války na život ohromného množství lidí.

Právě na to (a také na povětšinou bezejmenné oběti) nechceme zapomenout, nepůjde nám o pouhá vítězná defilé a lesk proslulých vojevůdců. Vždyť každé bojiště je zároveň místem triumfu a tragédie, slávy i pokoření – a obojí k sobě může mít až nečekaně blízko. *Znám hřbitov čtyři hodiny cesty dlouhý, dvě široký. Nesmírný*

*hřbitov, na němž odpočívá tisíce nebožtíků. Jejich hrobů nikdo nezdobí a neosvětluje, na jejich hrobech se nikdo nemodlí... Jsou to zapomenuté hroby padlých...*, říkal iniciátor památníku bitvy u Slavkova.

Vojenské konflikty – ať už v našich hranicích, nebo v daleké cizině – představují dramatickou osu starších i novějších českých dějin. Tato kniha nabízí v chronologickém pořadí v jedenácti oddílech 44 střetnutí, počínaje bojem Sámovy říše v 7. století až po 19. století a začátek našich moderních dějin (legionářské vítězství u Zborova).

Nesledujeme výhradně průběh bojů a vývoj vojenství, ale též celkové souřadnice a souvislosti s politickým vývojem



Koruna Svaté říše římské (10.–11. stol.)





Reliéf na Písečné bráně v Praze

českých zemí a jejich vládci. Ostatně hned na tři z nich čekala na bitevním poli smrt. Hojně také zazníjí autentická svědectví kronikářů, letopisců či legendistů, především však samotných vojáků a jejich velitelů.

*Takový hnus a krása v jednom dni!* povzdechne si po krvavém vítězství Shakespearův Macbeth. Možná bude dokonce někomu slovo „slavné“ v titulu naší knihy připadat jako nepatřičné či dvojznačné. Avšak: přece jen nás nenechává chladným vzrušivá výzva kronikáře Čechů z 12. století: *Vydejte se spěšně na cestu, již zavřete své spížirny, opusťte hostiny, Mars vás volá do boje, zítra přibudou tisíce a tisíce ozbrojených nepřátel!*

**Rychlá a snadná orientace** je samozřejmostí; kapitoly jsou řazené chronolo-

gicky a mají shodnou strukturu – výkladový článek je prokládán úryvky z dobových pramenů a historické literatury. Tři tečky (popřípadě tři tečky v kulaté závorce) vyznačují kratší (resp. delší) vynechávky v originálním textu. Hranaté závorky jsou autorskými vsuvkami: nahrazují a doplňují chybějící či nesrozumitelné části, jsou v nich nezbytné vysvětlivky i opravy. Pokud není výslovně uvedeno jinak, časové rozpětí u panovníků a papežů značí dobu jejich vlády, u ostatních osobností životní data.

V pojmenování zahraničních lokalit dáváme přednost českým názvům. Kvůli snazšímu porozumění jsme přistoupili k nepatrným jazykovým úpravám dobových textů; několik bylo nově přeloženo. Pramenné citace vložené přímo do hlavního textu jsou odlišeny *kurzívou*.



Památník obětem 1. světové války v Chotusicích

# I | Zrod střední Evropy

*Tito národové, Slované a Antové, nejsou jedním mužem ovládnáni, nýbrž odedávna žijí demokraticky, a proto záležitosti i příjemné i obtížné vždy společně se projednávají... Uznávají, že je jediný bůh tvůrce blesku a všeho pán, i obětují mu skot a všeliká obětní zvířata... Bydlí v bídných chýších roztroušeni daleko od sebe...*

**N**ejasné a nepřesné zprávy poněkud pohrdavých byzantských kronikářů stvrzují archeologické poznatky: první Slované obsadili naše území před polovinou 6. století. Nedlouho poté vstoupili jako protivníci avarského kaganátu do zájmové sféry Francké říše. Z ní vyrůstaly základy středověké Evropy; vzápětí se sama stane pro středoevropský Sámův kmenový svaz (Čechové, Moravané, Korutanci...) nepřijemným sousedem. Konflikt vyvrcholil bitvou roku 631 na dosud marně hledaném Wogastisburgu. Přece jen jsme však v minulých desetiletích v luštění záhady lokalizace třídeního konfliktu o notný kus pokročili.

Mapa střední Evropy se dotvářela až kolem zlomu tisíciletí. Torzovité prameny přitom neumožňují podrobnější zastavení u mnoha drobných i velkých střetů, které tento proces zcela jistě doprovázely.

Snad neuškodí připomenout si, že první český historicky doložený kníže Bořivoj vstoupil roku 872 do písemných pramenů právě při bojích s Franky, přesněji s Východofranckou říší. Knížata, jejichž jména jsou Svatoslav, Vítězslav, Heřman, Spytimír, Mojslav, Bořivoj a která se s velkým množstvím lidu pokoušela bouřit, s pomocí boží [Frankové] obrátili na útěk a jiné pobili a jiné zase zranili. Někteří také utonuli v řece Vltavě.

Počátky přemyslovského státu mají úzkou vazbu na stát Moravanů, především pak na dobu jeho největšího rozkvětu za moravského krále Svatopluka. Když Velká Morava zanikla pod náporem nově přichozích maďarských kočovníků (906), rozvíjelo se již středočeské jádro státu Čechů.

Východofrancká říše po začátku 10. století uvolnila – mimo jiné rovněž kvůli атаku ze strany Maďarů – prostor konglomerátu německých vévodství, který se v návaznosti na starověké císařství i korunovaci Karla Velikého (roku 800 v Římě) zásluhou Oty I. v roce 962 proměnil ve Svatou říši římskou.

S tou se pochopitelně musel vyrovnávat i sílící český stát. Za panování Boleslava I. našel trvalé místo ve středoevropském prostoru v podobě, jež se staletími příliš nezměnila – a zahrнула celé Čechy s Moravou. Nám to navíc poskytuje

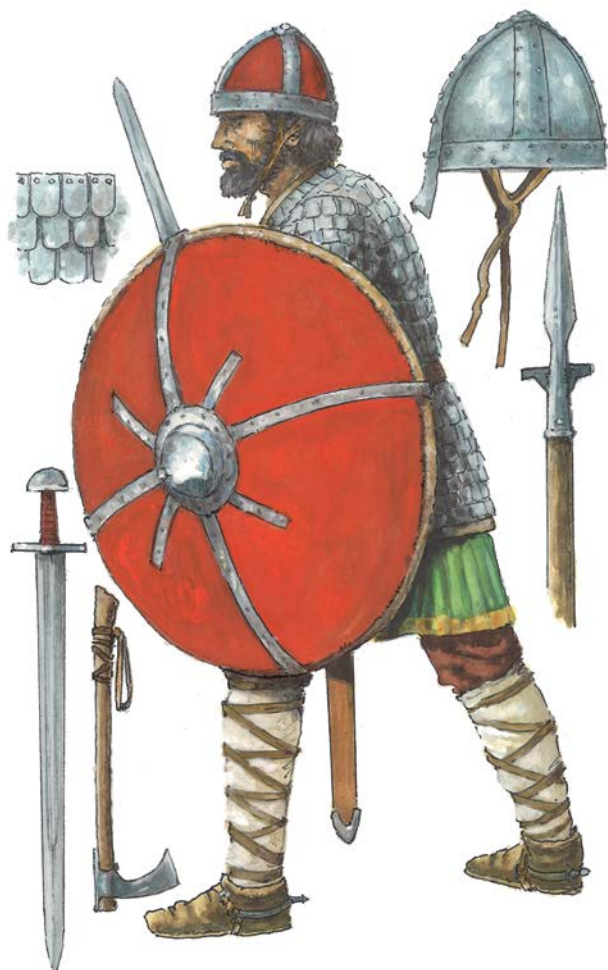
## DOBOVÉ ROZPRÁVY

„Zde chci a káži, abyste mi po římském způsobu vystavěli hradní zeď velmi vysokou dokola.“ (kníže Boleslav I.)

„My ti odříkáme, protože ani neumíme, ani nechceme učinit, co nařizuješ. Hle, raději skláníme své šíje pod tvým mečem než pod nesnesitelným jhem roboty.“ (velmožové)

„Lenochové a líných otců synové! Nejste-li polomuži neb tvorové, kteří nestojí ani za špinavou slupku z hrušky, dokažte skutky svá slova a zkuste, zda je lehčí sklonit šíje pod mečem či pod jhem roboty.“ (Boleslav I.)

**Knížecí družiník** (jezdec vybavený bodcovými ostruhami, oděný v šupinové zbroji a jednoduché žebrové přilbě) odpovídající zhruba 1. polovině 10. století. Ochrannou zbroj doplňuje okrouhlý štít se středovou železnou puklicí. V detailu výzbroj družiníka: románský sečný meč s polokulovitou hlavicí, válečná sekera, hrot kopí s tzv. křídélky a jiná kónická žebrová přilba opatřená nánosníkem.



příležitost zastavit se u osoby svatého knížete Čechů, o němž jsou dobové pramenné údaje jinak nadměru skoupé (*Vypráví se o jakýchsi jeho zázracích...*). Pokusíme se je prostřednictvím pololegendárního boje (svatého) Václava s kouřimským knížetem poněkud prohloubit.

Impulsy z Čech pomohly v sousedství dotvořit piastovské Polsko (manželkou zakladatele Měška byla česká kněžna Dobrava). Zároveň Boleslavovy aktivity napomohly Otovi zastavit výboje Maďarů (955), což je v konečném důsledku přimělo usadit se. Mapu kontinentu tak vzápětí doplnily arpádovské Uhry. Státy Přemyslovců,

Piastovců a Arpádovců kolem roku 1000 tak dotvořily střední Evropu.

#### VOJENSKÁ TAKTIKA

Základem vojenské síly na území, jímž se kniha zabývá, byla v této době knížecí družina tvořená profesionálními bojovníky, k nimž se v případě ohrožení přidávala vojenská hotovost složená z mužů ze svobodných vrstev obyvatelstva. Archeologické nálezy ostruh z hrobů z dob Velké Moravy i počátků přemyslovskeho státu dokládají, že minimálně část družiny již tvořili jezdci. Její početnost lze jen přibližně odhadovat, avšak podle některých badatelů můžeme předpokládat, že kolem poloviny 10. století, v době bitvy na Lechu, se mohlo na celém území přemyslovskeho knížectví jednat až o 7000 zbrojí oděných jezdců.

# Wogastisburg | 631

Francká kronika ze 7. století popisuje boj středoevropských Slovanů s vojsky krále Dagoberta I. (629–638/39) celkem přesvědčivě, ale my neznáme místo, kde se tato několikadenní bitva odehrála. Bylo již hledáno na desítkách lokalit od Německa po Maďarsko – a stejně mnohokrát byla tato umístění zavržena jako neprůkazná či zcela falešná. Archeologové se však nevzdávají: je snad konečně vrch Rubín u Podbořan na Žatecku oním záhadným bojištěm? Jistotu získáme těžko, vždyť vlastně o všem kolem tzv. Sámovy říše, včetně hlavního protagonisty, platí, že je tu víc otazníků než prokazatelných odpovědí.

**S**amo, jeden z největších vůdců a bojovníků onoho věku, Čechům vojenskou zběhlostí svou ku pomoci přispěl. Byl to muž ovšem výtečného ducha i jaré síly; ale neví se s jistotou ani odkud přišel, ani jaký posléze osud vzal, psal v polovině 19. století František Palacký. Pokročilo od těch časů naše poznání?

## ✠ FREDEGAROVA KRONIKA (7. STOLETÍ)

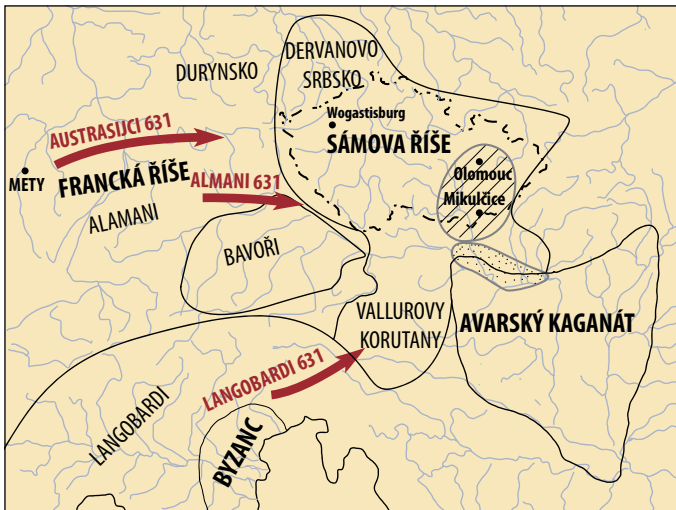
Ve čtyřicátém roce panování Chlotarova [623] shromáždil muž jménem Sámó – původem Frank z kraje senonského – větší počet kupců a odebral se za obchodem do země Slovanů, zvaných Vinidové. Slované se již začali bouřit proti Avarům, zvaným Hunové, a proti jejich králi kaganovi. (...) Synové Hunů, které zplodili s manželkami a dcerami Vinidů, nechtěli již snášet křivdy a útisk, a odmítající nadvládu Hunů, začali se ... bouřit. Když Vinidové zaútočili vojensky proti Hunům, kupec Sámó ... vytáhl s nimi ve vojsku a tam se ukázal v boji s Huny tak prospěšným, že to bylo až hodno podivu, a nesmírné množství z nich bylo mečem Vinidů pobito. Když Vinidové viděli Sámovu schopnost, vyvolí si ho za krále a on jim šťastně kraloval třicet pět let. Za jeho vlády svedli Vinidové mnoho bojů s Huny a díky jeho rozvaze a schopnosti Vinidové Huny vždy přemohou. Sámó měl dvanáct manželek z rodu Vinidů a měl od nich dvaadvacet synů a patnáct dcer...

Problém lokalizace Wogastisburgu je neoddelitelný od stavu poznání toho útvaru, jež jsme si navykli nazývat Sámovou

říší. Se slovem „říše“ ale zacházejme opatrně – evidentně se jedná o předstátní útvar, velký kmenový svaz; když francouzský kronikář píše o králi Sámovi, jen připodobňuje jeho postavení realitě svého státu. A hned další sporný bod: letným nahlédnutím do historických map třeba jen posledních desetiletí zjistíte, že i rozsah tohoto kmenového svazu je v jednotlivých zemích, na jejichž území se alespoň částečně nalézal či se jich měl dotýkat (kromě Čech a Německa je to Slovensko, Rakousko, Maďarsko, Polsko), předmětem často velmi protichůdných interpretací.

Vinidové sloužili již odedávna jako befulkové Hunům [Avarům], takže kdykoli Hunové vojensky útočili na některý národ, stáli Hunové s celým svým vojskem před táborem, Vinidové pak bojovali; jestliže nabývali vrchu a vítězili, tu Hunové vyrazili, aby se zmocnili kořisti, jestliže však byli Vinidové přemáháni, opírali se o pomoc Hunů a tak nabývali nových sil. Befulky je Hunové nazývali proto, poněvadž postupovali před Huny, tvoříce v bitvě dvojité šik. Hunové přicházeli každoročně k Slovanům přezimovat, brali si do lože manželky Slovanů i jejich dcery. – Na scénu vstupuje Sámó ve chvíli, kdy se ukáže





Na mapě je vyznačen předpokládaný rozsah Sámovy říše (včetně Srbska a Korutan); šikmé čáry označují centrum Sámovy říše, tečkované je místo protiavarského povstání. Červené šipky značí postup Franků a jejich spojenců r. 631; hlavní sílu představuje Dagobertův voj Austrasijců.

být nepostradatelným pro Slované bojující proti nadvládě kočovných Avarů.

Dnes ovšem víme, že vztahy s těmito Asiaty byly velmi různorodé: od úplné nezávislosti přes spolupráci až k tomu, že část Slovanů (asi v Podunají) si Avari podrobili. Načasování slovanského odporu na polovinu 20. let pak souviselo s těžkou porážkou a následným oslabením kaganátu při tažení na Konstantinopol.

Tradiční představy o slovanské „holubičí povaze“ nikdo nebere vážně, takový mírumilovný národ by dlouho nepřežil: *Nešetřili nikoho ani z hlediska vzrůstu, ani pohlaví... Zabíjeli všechny, bez ohledu na věk, takže celá Thrákie a Ilýrie byla pokryta nepochovanými mrtvolami. Ty, kteří jim přišli do cesty, nezabíjeli ani meči, ani kopími nebo jiným obvyklým způsobem, ale když zatloukli hluboko do země kůly, zašpičatili je a velkou silou na ně nabodávali tyto ubožáky tak, že hrot kůly vcházel sedací částí a vlastní vahou těla pronikal do vnitřnosti člověka...* Tento barvitý záznam byzantského historika Prokopia k roku 550 nepopisuje řádění Avarů či snad Germánů, ale slovanské tažení na Balkán!

*Ještě nikdo takový se nenarodil a neobjevil pod sluncem, který by dokázal naši sílu zlomit. My jsme zvyklí na to, že vládneme cizím krajinám, a ne aby někdo vládl nad naší,*

## CO SE STALO

**511**

† Chlodvik, zakladatel Francké říše

**527**

byzantský císař Justinian I. hodlá obnovit římskou říši

**530**

první Slované na našem území

**568**

příchod asiatských kočovníků Avarů

**6./7. stol.**

příchod dalších Slovanů

**600**

christianizace v Anglii

**622**

počátek muslimského letopočtu, začíná se formovat Arabská říše

**623**

protiavarské povstání, příchod Sába a vznik kmenového svazu

**629**

Dagobert I. králem Franků

**631**

bitva u Wogastisburgu

**639**

† Dagobert I.

**658**

† Sámo, Čechy mizí z písemných pramenů

**680**

vznik první bulharské říše



Rubín u Podbořan

vzkázal sebevědomý slovanský náčelník poslovi žádající poddanost avarskému kaganátu (s centrem v Panonii). Vedle toho zejména pohřební nálezy dokládají mírové soužití obou etnik a též vzájemné oboustranné ovlivňování a prolínání jejich kultur.

Také postava „slovanského krále“ Sama (v latinském textu se pochopitelně píše krátce – tedy Samo, není však jasné, jak se jméno vyslovovalo) je velkou záhadou. To, co o něm napsal kronikář hned v úvodní krátké vsuvce, je to jediné, co víme. Původ jména je nejčastěji vykládán jako keltský; informace, že byl Frankem, chápejme tak, že byl obyvatelem Francké říše (není to etnické určení). Jádrem říše byla právě Gallie, keltské území, později romanizované císařským Římem. Galské či galořímské obyvatelstvo se tu zachovalo i po obsazení germánskými Franky.

Neprůkazné je i označení místa Sámo-va původu – zkomolený údaj z *kraje senonského*; takové území či místo totiž ve Francké říši neexistovalo. A odtud další úvahy: nejspíš jde o dnešní francouzské město Sens, což se jeví pravděpodobnější než donedávna zvažované belgické Soignies.

Slované tedy snad neměli ve svých řadách opravdu žádného schopného bojovníka a museli čekat na příchod cizího kupce? Kupce, který byl tak zásadně nenahraditelný?! Opravdu tedy jenom kupce? Nebo člověka, který tu mohl mít i jiné poslání? (A to ponecháváme stranou, co mohli Slované galskému obchodníkovi nabídnout – jen pro kožešiny by takovou dlouhou cestu jistě nevážil. Že by měl zájem třeba o otroky?) Nebo byla volba cizince taktickým krokem, který měl vyvážit zájmy všech zainteresovaných kmenů



(tedy Moravanů, Čechů a Korutanců), a vyhnout se tak dominanci některého z nich?

Variantě jiného, poněkud „vyššího“ posláni Sáma mezi Slovany by rovněž mohl nasvědčovat obsah vzrušeného rozhovoru s vyslancem krále Dagoberta, jenž měl za úkol vyřešit nepříjemné „pohraniční incidenty“. Zkuste si ho přečíst opravdu pozorně: nemohl být Sámo v Dagobertových službách, neměl původně zajistit klid za východní hranicí jeho říše, vytvořit jakýsi nárazníkový stát? Na druhou stranu, náznaky nejsou zcela přesvědčivé – jsou letmé a hlavně stručné, takže jistotu opět nezískáme.

A ještě jinak: Pokud měl Sicharius situaci skutečně urovnat ku klidu všech zúčastněných (a hlavně svého pána), nepočínal si příliš obratně. Pokud ovšem měl kupříkladu záměrně vyprovokovat větší konflikt, odvedl dobrou práci.

### ✠ FREDEGAROVA KRONIKA (7. STOLETÍ)

Tohoto roku [631] Slované, zvaní Vinidové, povraždili v Sámově království frankké kupce s četnějším doprovodem a oloupili je o majetek a to byl počátek rozepře mezi Dagobertem a Sámem, králem Slovanů. I vyslal Dagobert k Sámovi vyslance Sicharia se žádostí, aby přikázal poskytnout spravedlivou náhradu za kupce, které jeho lidé povraždili nebo jejichž majetku se protizákonně zmocnili. Protože Sámo nechtěl Sicharia spatřit a nedovoloval mu, aby k němu přišel, oblékl si Sicharius šat, jaký nosí Slované, předstoupil se svým doprovodem před Sáma a oznámil mu všechno, co měl uloženo. Ale jak to bývá znakem pohanství a zpupnosti nešlechtných lidí, Sámo nedal náhradu za nic z toho, čeho se jeho lidé dopustili, a chtěl pouze stanovit soudy pro tyto a jiné spory, které vznikly mezi oběma stranami, aby bylo navzájem uplatněno právo. Sicharius – jako pošetilý vyslanec – pronese potupná slova, která mu nebyla uložena, a hrozby proti Sámovi, že totiž Sámo i lid jeho království jsou Dagobertovi povinni poddanstvím. Sámo, již uražen, odpověděl: „Jako země, kterou máme, patří Dagobertovi, tak i my jsme jeho, pokud jen bude mít v úmyslu zachovávat vůči nám přátelství.“ Sicharius řekl: „Není možné, aby křesťané a sluhové boží mohli uzavřít přátelství se



Skansen prvních Slovanů v Březně u Loun

psy.“ Sámopak na to odvětil: „Jestliže vy jste boží sluho-  
vé a my jsme boží psi, tu když vy ustavičně proti němu  
jednáte, nám je dovoleno trhat vás svými zuby.“ I byl  
Sicharius vykázán ze Sámova dohledu. Když to Dago-  
bertovi oznámil, Dagobert zpučně poručil vyslat z celé-  
ho království Austrasijského [východní část říše] vojsko  
proti Sámovi a Vinidům; tehdy postupuje vojsko ve třech  
šicích proti Vinidům, ba rovněž i Langobardi, najatí Da-  
gobertem, vytáhli vojensky proti Slovanům. Zatím co se  
z opačné strany Slované na těchto i na jiných místech  
připravovali, dosáhlo vojsko Alamanů s vévodou Chrodo-  
bertem vítězství v krajině, do níž vkrátilo. Rovněž Lan-  
gobardi dosáhli vítězství a jak Alamani, tak i Langobardi  
si odvezli velmi značný počet slovanských zajatců. Avšak  
Austrasijci oblehnou pevnost Wogastisburg, kde zůstal  
největší oddíl statečných Vinidů, a po tři dny s nimi boju-  
jí; je tu mečem pobit velký počet lidí z Dagobertova vo-  
jska a potom davše se na útěk zanechají tam všechny sta-  
ny i věci, které s sebou měli, a navrátí se do svých sídel.

Dagobertovy vojenské přípravy působí  
vcelku mohutně: taktika několika rozdě-  
lených proudů, které mohou na nepřítel  
tlačit z různých stran a posléze po spoje-  
ní zasadit rozhodující úder. Zapojeni byli  
nejen vlastní lidé, král vyjednal i podpo-  
ru dalších, kteří nebyli pod jeho přímým  
panstvím (Langobardi).

K předpokládanému spojení všech  
tří (či podle některých čtyř) vojsk nedo-  
šlo – zatímco dva byly úspěšné, rozho-  
dující Dagobertův utrpěl zdrcující poráž-  
ku v „třídenní bitvě“. Tu si představujeme  
nejspíš jako tři dny opakovaných poku-  
sů o dobytí pevnosti než jako nepřetržitý,  
soustavný boj. Poté Fredegar jen drobnými  
zmínkami na dalších místech kroniky  
doplňuje, že Slované se uhájili natrvalo,  
navíc se ke spolenectví se Sámem přiklo-  
nily další kmeny: *Dervan, vévoda národa  
Srbů, kteří byli z rodu Slovanů a již dáv-  
no patřili ke království Franků, přidal se se  
svými lidmi ke království Sámovu.*

S postupem vojsk protisámovské koa-  
lice, místy srazou Franků (Mety) a analogií

s pozdějšími vojenskými akcemi ve střed-  
ní Evropě souvisí jednak úvahy o mož-  
ném umístění bojiště, tak i představa  
o rozsahu slovanské říše. Vojska se to-  
tíž musela utkat s protivníkem někde na  
okraji. Hluběji do centra Sámova svazu,  
jež je nejspíš totožné s moravským prosto-  
rem, jistě nepronikla.

Přes dvě století se badatelé snaží Wo-  
gastisburg lokalizovat. Hledal se přitom  
jak doslova na fantaskních místech, tak na  
lokality, které jsou pohledům současně  
historiografie bližší. Argumentace se opí-  
rala nejen o archeologické nálezy a histo-  
rické analogie, ale i o jazykovědu (výklad  
názvu pevnosti). Namátkou: Voitsberg ve  
Štýrsku, Tuhošť u Domažlic, Úhošť u Ka-  
daně, moravský Hostýn, německý Staf-  
felberg či Burk u Forchheimu, dále třeba  
i severně od Krkonoš a Jeseníků, v lužic-  
kosrbském Pomohani, ve Vídni, Mel-  
ku, Mikulčicích, Znojmu či v Bratislavě.  
(Posledně jmenovaná určení vycháze-  
jí z chybného položení pevnosti do jádra  
Sámovy říše.)

Nejsou poslední objevy českých ar-  
cheologů poukazujících na vrch Rubín  
u Podbořan (352 m), jihozápadně od Žat-  
ce, jen další takovou fikcí? Vždyť nejspíš  
nikdy nebudeme mít opravdovou jisto-  
tu, kde přesně se Wogastisburg nacházel.  
Nicméně míra pravděpodobnosti sprá-  
vného odhadu je u tohoto strategického  
vrchu přece jen vyšší než jinde a ještě víc  
jistí si můžeme být tím, že Rubín náležel  
mezi pohraniční hradiště Sámova kme-  
nového svazu, jež se aktivně připravova-  
la k obraně před nebezpečím franckého  
vpádu. Jeden z nejvýchodnějších výběž-  
ků Doupovských hor nad osadou Dolán-  
ky (místní část Podbořan) je výraznou  
dominantou kraje, převýšení dosahu-  
je 90 metrů. Lze odtud kontrolovat cesty





Skanzen v Březně

z Doupovských hor ke Krušnohoří, stejně tak cesty do středních a západních Čech.

Osídlení je tu doložené již v pravěku, nejnovější výzkumy Josefa Bubeníka (80.–90. léta 20. století) se soustředily nejen na slovanské osídlení na vrcholu kopce s hradištěm, ale odhalily též několik pásů opevnění právě ze slovanské doby. Zdejší nálezy předmětů avarského původu jsou v Čechách vůbec nejhojnější, mimo jiné dokládají vazbu na moravská hradiště. Důležitý je především soubor kování opasků a koňských postrojů avarsko-slovanského původu, některé předměty (sekerka, hřeben, snad i ostruhy s háčky) zase ukazují nejspíš na západní provenienci. I nejstarší keramika z hradiště se hlásí k přelomu 6. a 7. století.

*Vyvolí si ho za krále a on jim šťastně kraloval třicet pět let.* Otazníky jsme začali, otazníky i skončeme: Sámó (s četným

potomstvem) podle kroniky šťastně vládl 35 let a pak... – Slované ve střední Evropě z písemných pramenů na více než jedno století mizejí. Zanikl kmenový svaz? Pokračoval v nějaké podobě dál? Má existence Sámovy říše třeba jen volný vztah k pozdějšímu utváření moravského státu, s nímž má společné územní jádro?

České školáky možná už mnohokrát napadlo, že nebyť několika desítek řádků v textu jakéhosi franckého kronikáře ze 7. století, ubyla by v jejich dějepisné učebnici jedna kapitola. Přes veškerou torzovitost a neukončenost poznání budme rádi, že ji tam Fredegar vepsal.

## Kouřim | po 925

Během putování napříč českou historií nemůžeme minout Kouřim. Velkoryse rozložené královské město (doložené roku 1261) si dodnes díky zachovanému opevnění podrželo středověký ráz. Jeho počátky ale sahají do dávnější minulosti, i když Hájkova kronika, spojující vznik Kouřimi s bratrem praotce Čecha, nám spolehlivým průvodcem nebude. Nepřehlédnutelná rulová skála nad městem – „Lechův kámen“ – sice bajku zdánlivě potvrzuje, nás však přivede ke starokouřimskému hradišti, jež zažilo vzrušenou dobu počátků českého přemyslovského státu. Vždyť tady možná bojoval i sám svatý kníže Čechů Václav...

### ✚ HÁJKOVA KRONIKA (16. STOLETÍ)

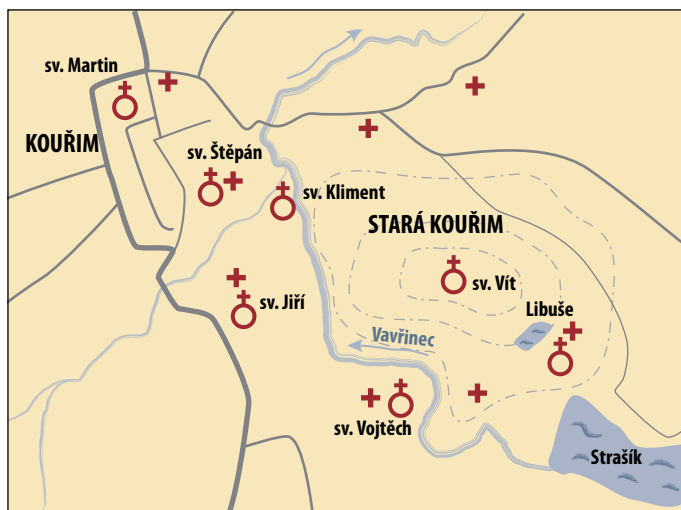
Léta 653, to jest po vjití jich do té [české] krajiny léta devátého, Lech kníže, mladší bratr Čechův, maje velkou čeleď pod svou správou, umínil se osaditi na východ slunce a té vsí krajiny bratru svému staršímu postoupiti. Oblíbiv sobě místo jedno, ... přátelsky se s nimi rozžehnav, tam se obrátil. Oni pak, ač neradi, jej propustili, snažně jeho prosíce, aby daleko od nich neodcházel proto, jestliže by kdy ruka nepřátelská chtěla jim uškoditi, aby jim jako své rodině pomocníkem byl. A on k nim pověděl: „Bratří milí i všickni přátelé! Třetího dne, dřív než dennice vzejde, vstupte na Zříp [Říp] a já toho času v lese oheň nemírny učiním, a kdež uzříte blesk ohně a dýmu kouření, tu znejte mé osazení.“ A tu hned toho času počal jest města stavěti a velikými valy kázal je osypati a od toho kouření dal jemu jméno Kouřim.

**P**řestože Hájkovu verzi o vzniku Kouřimi odmítneme jako pohádkovou, pořád tu zůstává mnoho k vidění – mimořádně dobře zachované opevnění města, rozlehlé náměstí s (regotizovaným) kostelem sv. Štěpána s cennými gotickými freskami v kryptě, zvonice s „obrácenými zvony“ či z moderní doby skanzen středověké vesnice. Hájkova etymologie jména hradu a města není ovšem zas tak od věci: sídliště dostalo název od slovesa „kúřiti se“ – šlo tedy o kouřící se, dýmající vrch (lesnatý vrch, z něhož vystupují páry).

Pojmenování však původně neslo jen návrší jihovýchodně od dnešního města, obtékané Kouřimkou: cestou na ně minete legendární Lechův kámen.

Rázem se octnete na největším opevněném hradišti v Čechách přelomu 9. a 10. století: malé jádro z 1. poloviny 9. století se postupně rozrostlo na tři části, jejichž trojí dřevohlinité opevnění (po požáru na začátku 10. století zčásti i kamenně vyztužené) bylo dlouhé přes 2,5 km. Rozloha areálu činila 44 hektarů! V terénu jsou stále patrné valy vnějšího pásu hradeb (místy i 4 metry vysoké), jež zčásti využily opevnění z pozdní doby kamenné. Akropoli hradiště označuje malá barokní kaplička sv. Víta. Původně zde stála velká halová kúlová stavba o rozměrech 4–6 × 90 metrů, asi shromaždiště družiny nebo kultovní místo, po požáru nahrazené dřevěnými sruby panského dvorce.

Opodál najdete přirozenou zásobárnu vody, jezírko U Libuše, kolem něhož archeologové prozkoumali rozlehlé pohřebiště raně středověké kouřimské elity: ve 150 hrobech bylo pohřbeno 200 osob, často s bohatou knížecí výbavou (stříbrem plátovaný čakan, nákrčník s hadem, zlatem a stříbrem zdobený hrot slavnostního



Orientační schéma Kouřimi. Vpravo (u sv. Víta) je Stará Kouřim z 9./10. století; u jezírka Libuše se nacházelo pohřebiště velmožů. Zhruba uprostřed je ostrožna u sv. Jiří a sv. Klimenta (hradiště z 10.–13. století), vlevo nahoře (kolem sv. Štěpána) leží královské město založené Přemyslem Otakarem II. ve 13. století.

dřevce či kopí, honosné šperky, meče a kování jejich řemení, zlacené ostruhy, zdobená vědra a další).

Možná, že právě někde tady se odehrála příhoda zapsaná prvně legendistou Kristiánem na konci 10. století.

### ✠ KRISTIÁNOVA LEGENDA (10. STOLETÍ)

Když bych se pokoušel obsáhnout svým perem všechny zázraky blahoslaveného mučedníka [Václava] . . . , dřívě by se mi světla denního nedostávalo než stránek knihy. Neboť všemohoucí Hospodin . . . na přimluvu bojovníka a mučedníka svého svatého Václava některé ze žaláře a mnohé z pout vysvobozuje, jiné z pohrom a všelijakých nemocí vytrhuje a soužení i nesnází rozličných a nepřátel viditelných i neviditelných je zbavuje. Také ve válce bojující často Bůh na prosby tohoto světce zázraky a slavnými skutky podporuje a všem, kteří Václava vzývají, pomáhá, jako i jemu samému, dokud žil, nejednou živými a jasnými znameními ku pomoci přispěl. Neboť jeden hrad, zvaný Kouřim, tenkrát ještě počtem lidu mocný, povstal a pokoušel se s knížetem, který v něm žil, postavit se na odpor tomuto světci. Ale když bylo na obou stranách dosti lidí pobito, tu se shodli všichni na tom, aby jen oba vévodové spolu zápasili, a kdo z nich zvítězí, ten že bude vládnout. Když pak vévodové proti sobě postupovali, chtějce se utkat, ukázal nebeský Bůh kouřimskému vévodovi nebeské vidění, jak totiž svatý Václav má na čele zářící podobu svatého kříže. Jakmile to uviděl, odhodil daleko zbraň, vrhl se mu k nohám a prolašoval, že nikdo nemůže přemoci toho, komu Bůh takovým znamením pomoc přináší. Když to pověděl, pozvedl ho svatý vévoda, aby mu dal políbení míru, a upevnil pokojně nad ním i nad jeho krajem své panství, uděliv mu moc, aby spravoval ten kraj . . .

### CO SE STALO

- **863**  
na Moravu přicházejí Konstantin a Metoděj
- **871**  
Svatopluk moravským knížetem, největší rozkvět země
- **872**  
zmiňen první kníže Čechů Bořivoj
- **882**  
vznik Kyjevské Rusi
- **885**  
Svatopluk ovládne Čechy, křesť Bořivoje
- **894**  
† Svatopluk, Čechy spolupracují s Východofranckou říší
- **906**  
v bojích s Maďary zaniká Velká Morava
- **915**  
† Spytihněv; „postřížiny“ Vratislavova syna Václava
- **919**  
saský vévoda Jindřich I. Ptáčnick králem německých zemí
- **921**  
† Vratislav, jeho žena Drahomíra nechá zavraždit vdovu po Bořivojovi Ludmilu
- **925**  
Václav nechá přenést Ludmiliny ostatky na Pražský hrad
- **po 925**  
kouřimský kníže se podrobí Václavovi
- **929**  
Václav se podřídí Jindřichu Ptáčnickovi





Lechův kámen

Jestli se příběh opravdu stal, nevíme, důkazy chybějí, snad je to jen autorův do-datek ilustrující světcovy zázračné skutky. Na druhou stranu ale Přemyslovec Kristi-án tuto událost správně zařadil do období utváření českého státu, před sjednocení země Boleslavem I. (935–72). První Přemyslovci nevládli jako suverénní vládci celému území Čech, ale právě jen nevelkému středočeskému knížectví, čítajícímu zhruba 3000 km<sup>2</sup> s 25 000 obyvateli. Za linií vymezenou novými hrady s kostely („hradská soustava“) dožívala před polovinu 10. století kmenová společenství s knížaty, jež však nebyla – na rozdíl od středočeského jádra – plně suverénními vládci státního typu.

Václav nehodlal na této situaci nic měnit, jak by potvrdzovalo i legendistovo řešení: kouřimský kníže (možná Radislav, Radslav) se zavázal respektovat Václava, tomu zase stačilo uznání za vrchního vladaře či reprezentanta Čech: území ponechal ve správě usmířeného protivníka.

#### ✚ DALIMILOVA KRONIKA (14. STOLETÍ)

Když Radislav, kníže zličský,  
viděl, jak je Václav vždycky  
povolný, tím povzbuzen,  
zpusťšit chtěl jeho zem. (...)  
Václav s vojskem vytáh z Prahy,  
zličské šiky potkal záhy.  
Radislav se strachem třás,  
když mu Václav poslal vzkaz:  
„Ten, kdo po kořisti prahne,  
ať sám po své zbrani sáhne  
a nekoupe v krvi lid.  
My dva budeme se bit.  
Kdo vítězství získá sobě,  
ať spravuje země obě...“  
Radislav je rudý studem,  
domů spěchal by teď rád.  
Je však pozdě na návrat.  
Vyšli před voj. Zvedli zbraně.  
Vtom je smířil nečekané  
bůh. Václavu na čele  
zlatistý kříž začal plát,  
po boku mu andělé  
zamávali perutěmi.  
Zličan na kolena pad,  
před Václavem líbal zemi...